

Még néhány szó Kristó Gyuláról

Szabó Józsefnek baráti közelségtől inspirált, érzelmeteljes, ugyanakkor szakszerű nekrológja mellett is benső kényszert érzek arra, hogy *Kristó Gyula* elvesztéséhez néhány gondolatot fűzzek. Rövid emlékezésemet mint a magyar névtan egyik művelője teszem, többféle okból azonban ez az írás mégsem lehet mentes szakmán túli, személyes, érzelmi vonatkozásoktól.

Aki a magyar történettudomány legújabb kori állapotát és előremenetelét akárcsak kívülről is szemlélte, figyelte, jól érzékelhette, hogy *Kristó Gyula* mennyire kivételes tudós egyéniségként, szinte üstökösként robbant bele szakmai körébe, mennyire sajátos fényel, színekkel világított ott, és hunyt ki most szakmájára, környezetére sugárzása a tudósi életpályának éppen a zenitjén. Az a ritka tudós volt, aki széles tematikai keretekben, új kérdések fölvetésével, különösképpen pe-

dig szintetikus látásmódot megkívánó, szélesebb, távolibb összefüggéseket kereső áttekintésekkel valósággal fölkaparta kutatási területének vizeit, vállalva a vitákat, kihíva szaktársaiból akár tézisei továbbgondolásának kényszerét, akár ellentmondásait. Jó érzékkel tapintotta ki a nehéz, kibogozhatatlannak látszó vagy éppen tudománytörténetileg összekuszált témákat; nem véletlen, hogy kutatási területként tudós egyéniségének alighanem legmegfelelőbbben a korai magyar történet sok vonatkozásban homályba vésző korszakait búvárolta. A magyar középkorra, benne különösen az Árpád- és az Anjou-korra irányuló monografikus vizsgálatait hatalmas anyagismeretről, invenciózus meglátásokról, nagy ténybeli pontosságról, könnyen folyó, elegáns, szabatos előadásmódról tesznek bizonyosságot. Majdnem átfoghatatlan méretű szakirodalmi produktivitása mutatja, hogy kutatói életének szinte minden óráját az alkotó munkának, eredményei közkinccsé tevésének szentelte, nem is szólva fáradhatatlan tudományos közérdeklő, szervező, szerkesztő, nevelő tevékenységéről. E helyütt sem állhatom meg, hogy ki ne fejezzem ertetlenségemet ama tény miatt, hogy Kristó Gyula hatalmas ívben felfelé haladó tudósi pályája, sorozatos kiváló teljesítményei ellenére a sors igazságtalansága miatt oly megkésve juttatta neki az akadémiai tagsági elismerést.

Kristó Gyula középkor-kutatásairól szólva nem lehet eltekinteni attól a szomorú tudománytörténeti tényről, hogy történettudományunkban a legutóbbi időkben éppen az ő szűkebb kutatási területén, a magyar középkor történelmének vizsgálóit érték a legnagyobb, sorozatos veszteségek; elég, ha olyan kiemelkedő tudós egyéniségekre gondolunk, mint Mályusz Elemér, Szűts Jenő, Györfly György, Bóna István, Engel Pál. Ezt a fájdalmas sort tetézi most különös súllyal Kristó Gyula halála. Nem nehéz belátni, hogy mindegyikük eltávozta külön-külön is, így együttesen pedig még inkább — legalábbis közvetetten — kedvezőtlenül fogja érinteni a történeti nyelvtudomány jelen és jövő művelését. Közvetlenül és különösképpen pótolhatatlan űr keletkezett e tekintetben a magyar történeti névtani kutatások terén: a hatalmas méretekben névadat-közvetítő Györfly és a névtani megoldásokban oly serény és eredményes Kristó végtelenül és beteljesítőleg hiányzik majd tudományunkból.

Kristó Gyula történeti névtani munkásságáról tételesen, címszerűen szól Szabó József, nincs okom ezt ismételni. Mégis kiemelnék néhány olyan szempontot, eredményt, ahol ő egyszemélyben vagy munkatársai bevonásával hathatósan járult hozzá történeti névtanunk legújabb kori műveléséhez. Ilyen például a korai magyar történelemben szerepet játszó népek, néprészek, valamint ez időszakban fontos személyek nevének nemcsak a teljesség igényével való taxatív számbavétele, hanem e nevek más névi kategóriák irányában történt elmozdulásainak nyomon követése, csoportosítása, feltérképezése. Ilyen a magyar törzsnévek már korábban is oly sokat vitatott kérdésköréhez való igen érdemleges, új téziseket tartalmazó hozzászólása. Ilyen a névéletlan alapvetően fontos kutatási területén a korai magyar helynévtípológiának jelentékeny mértékű újraértékelése. Ilyen Erdély legkorábbi időszaka homályos történetének a személynév-anyagával való többrendbeli foglalkozása. Sorolhatnám a résztémákat tovább is. De inkább arra a tőle kezdeményezett és általa szerkesztett nagy műre utalok, amely nem közvetlenül névtani célzatú, sőt ebből a szempontból még föltétlenül további kiigazításokra is szorul, de amely a magyar névtani kutatások történeti hátterének kívánatos szélesítésére több vonatkozásban is becses segítségül szolgálhat: a Korai magyar történeti lexikonról van itt szó.

Kristó Gyula nemcsak szűkebb, középkor-történeti szakmájának, hanem a magyar történeti névtannak a vizeibe is nem egy felkavaró követ dobott, túlhaladva egykor még tudománytörténetileg szükségszerű, progresszív, idővel azonban tematikailag szűk térre szorító, szemléletileg megmerevítő hagyományokat. Így igen sokat tett annak érdekében, hogy e tudományág továbblendüljön etimológia-központúságán, a név nyelvi eredetbeli „megfejtésén” mint akár öncélú, akár a társtudományok számára szóló törekvésén. Kutatásaiban átfogóbb, komplexebb felfogás, elvek és módszerek kerültek előtérbe, ahol a névadás folyamata és eredménye, jelölt és jelölő viszonya dominál, illetőleg lényegessé válik mindaz, ami ebből történeti, művelődési, gondolkodásbeli miliőben

megjeleníthető és kihámozható. Frissítő hatású belépője a magyar történeti névtan körébe mindenképpen jelentékeny tudománytörténeti mozzanatnak minősíthető.

Kristó Gyula kemény, következetes, a tudományos ellenfelet nem kímélő, de a tényeket mindig tisztelő vitázó volt, óriási anyagismeretre támaszkodó tételeit nagy elmeéllel tudta védelmezni. Nem egy történeti névtani kérdésben csaptunk össze mi is. Bizonyos vagyok benne, hogy a folyóiratunkban nemrég megjelent, korai erdélyi személynevekhez kötődő ellenvéleményeimre is harcos, de tudományosan föltétlenül korrekt viszontválaszt adott volna — mint ezt máskor is tette —, ha súlyos betegsége le nem igazza. Ám történeti és névtani alapkérdések megítélésében nemigen volt köztünk lényeges nézetkülönbség, és különféle szintű személyes kapcsolatunkat is a kölcsönös megbecsülés övezte. Éppen a napokban kaptam kézhez a Századok legújabb (2004/2.) számát, melyben nem tudtam a legnagyobb meghatottság nélkül olvasni tavaly megjelent névtani könyvemről szóló, kemény vitáink után is nagylelkű, méltató ismertetését, mely a nagybeteg tudósnak minden valószínűség szerint egyik utolsó írásműve lehetett. Tragikus halála emberileg is, tudományunk nagy vesztesége miatt is mélységes fájdalmat költöttet szívembe.

BENKŐ LORÁND